

Hur riksdagsval skapar enpartistat - ickelinjär teori

Jag ska här visa hur utrymmet av möjligheter under speciella omständigheter producerar likhet. Hur möjligheter tar bort möjligheterna.

Handlingar producerar spektrum av andra möjliga handlingar. Låt oss kalla detta spektrum av möjligheter för möjlighetsutrymme. Ifall alla tillgängliga möjligheter sprids ut på en yta så får vi alltså ett möjlighetsutrymme.

Möjliga vägar agerar även innan de används

Detta utrymme ger oss ett verktyg att analysera dynamiker som produceras av möjligheter istället för av utförda handlingar. Det är inte bara handlingar som agerar, även möjligheter kan agera även om de inte genomförs.

Möjlighetsutrymmet kallas inom matematiken för fasutrymme. Fasutrymme är alltså den rymd av möjligheter som framträder under vissa relationer och förhållanden.

Möjlighetsutrymmet är en förklaring till hur företag som konkurrerar med varandra börjar producera närmast identiska produkter, alltså till hur konkurrens i vissa fall avskaffar konkurrens.

Möjlighetsutrymmet är också en förklaring till hur konkurrerande partier i ett parlament sätter igång och producerar närmast identiska motioner och förslag. Möjlighetsutrymmet förklarar alltså hur konkurrens och parlamentsval tar bort valmöjligheter.

Det intressanta med möjlighetsutrymme är att förklaringen till det som sker kommer från det som inte sker.[1] "Phase space contains not just what happens but what might happen under different circumstances. It's the space of the possible. ... What's possible depends on what questions you ask." [2]

Hur konkurrens minskar konkurrensen

I *The Collapse of Chaos* använder de båda komplexitetsforskarna Cohen och

Stewart en badstrand för att enkelt förklara dynamiken i möjlighetsutrymmet.

Tänk på en lång strand och två glassförsäljare. Den ena heter Eva och den andra Rosa. Eva och Rosa konkurrerar med varandra om att få sälja glass till badgästerna. Optimalt för de som badar är ifall Eva och Rosa delar upp stranden i två delar och ställer sig mitt på sin egen del. Då får badgästerna kortast väg att gå för att köpa glass. Den som råkar bada mitt på den smala stranden har lika långt till Eva och Rosa och kan alltså välja vilken som utan att behöva gå längre.

Eva sneglar på alla badgäster och bort mot Rosa. Hon kommer på att hon kan öka sin intäkt genom att dra sig närmare Rosa. Några av Rosas kunder får då närmare till Eva.

Tyvärr får de av Evas kunder som ligger längst ut på yttersidan längre att gå för att köpa glass, men de har inget val, det finns ingen annan säljare åt det hållet.

Dynamiken i möjlighetsutrymmet (phase space, fasutrymmet) gör att de båda glassförsäljarna, Eva och Rosa, till slut hamnar bredvid varandra. Mitt på den långa stranden! Detta är ingen bra lösning för badgästerna som i snitt får gå längre för att köpa glass.

Och den totala försäljningen för Eva och Rosa tillsammans blir antagligen lägre då de som badar längst bort, och har längst att gå i solhettan, struntar i att köpa glass. Men ifall antingen Eva eller Rosa struntar i möjlighetsutrymmet förlorar hon väldigt många kunder till den andre. Ifall de vill sälja så mycket som möjligt och få så mycket vinst som möjligt måste båda dra sig mot mitten. Detta är inte vinstmaximering eftersom de båda sänker sina intäkter när båda ställer sig bredvid varandra. De förlorar kunderna längst ut. De hade fått högre vinst ifall de stannat kvar på sina ursprungliga platser. Men strävan att öka vinsten minskar med tiden vinsten.

Möjlighetsutrymmet skapar en attraktor (gravitation, dragkraft, affekt) som drar både Eva och Rosa mot samma ställe. Denna attraktor ligger alltså mitt på strandremsan.

Attraktorn produceras genom den enkla regeln, eller snarare dynamiken, som uppstår när man kombinerar strävan-att-öka-vinsten och möjlighetsutrymmet

på badstranden[3].

Även på andra marknader kan möjlighetsutrymmet leda till en dynamik som gör att man till slut säljer i stort sett samma produkt. Konkurrens sätter i vissa fall igång dynamiker som tar bort konkurrensen. Ibland kallar vi sådana likhetsattraktorer för trender eller mode.

Vi anar här att önskan att få uppmärksamhet i massmedia eller att få så många deltagare som möjligt genom motsvarande trendutrymme skulle kunna få proteströrelser att producera likhet istället för att mångfaldiga kampen.

Hur parlament skapar 'enpartisystem'

Möjlighetsutrymmet i glassexemplet kan även hjälpa oss att förstå hur dynamiken i parlament och i allmänna val kan leda till närmast identiska partier, kanske inte i sina partiprogram men i hur de praktiskt röstar och motionerar i parlamentet.

Möjlighetsutrymmet är en förklaring till då partiblock eller två dominerande partier driver i stort sett samma praktiska politik.

Skillnaderna mellan partierna förstoras givetvis upp av partierna själva men när vi tittar efter upptäcker vi att partierna i omröstningar bara skiljer sig ekonomiskt från varandra med några procentenheter.

Ibland kan dock ett parti eller en politiker motionera om ett helt nytt förslag. Andra kan stödja eller rösta emot det. Men det som tycks vara helt skilda förslag är bara små och marginella. De är ofta så marginella att de egentligen borde beslutas lokalt eller av tjänstemän. I praktiken är det samma politik som drivs av alla partier. Striderna kring de stora reformerna förpassas till en stolt historia, hmm, innan partierna genom möjlighetsutrymmet gjorde sig till kopior av varandra.

'Glassförsäljar-dynamiken' verkar främst i parlament med två politiska block eller två dominerande partier. När partierna sätter igång dynamiken hamnar alla partier alltså till slut på samma plats.

Skillnaderna mellan parlament blir större än inom

Ett sätt att undersöka ifall denna dynamik verkar i ett parlament är att jämföra systerpartier i olika länder. Dynamiken skulle i så fall leda till att partier i ett parlament liknar varandra mer än vad partierna liknar sina systerpartier i andra staters parlament.

Vi struntar i retoriken och tittar på konkreta motioner och omröstningar. När dynamiken verkar skulle socialister i ett parlament hamna närmare de konservativa i samma parlament än till socialister i andra stater. Samma sak skulle förstås hända mellan konservativa i olika länder.[4] Vissa konservativa partier kämpar för kärnvapen, för rätt till tortyr och mot äktenskap mellan homosexuella. Medan konservativa från andra parlament har motsatta ståndpunkter i samma frågor.

Möjlighetsutrymmet i den här typen av parlamentarisk demokrati kan alltså producera en dynamik som skapar ett skimärt flerpartisystem. I praktiken har vi inget att välja mellan. Det händer när ett visst valsysteem sätter igång en dynamik som med tiden tar bort möjligheten att välja. Riksdagsval och parlamentsval kan alltså producera en form av enparti-stater.

Per Herngren

2010-09-11, version 0.1

Fotnoter

[1] Jack Cohen, Ian Stewart, *The Collapse of Chaos*, Harmondsworth: Penguin, 1994, p 202.

[2] Jack Cohen, Ian Stewart, *The Collapse of Chaos*, Harmondsworth: Penguin, 1994, p 200.

[3] Jack Cohen, Ian Stewart, *The Collapse of Chaos*, Harmondsworth: Penguin, 1994, p 205.

[4] Jack Cohen, Ian Stewart, *The Collapse of Chaos*, Harmondsworth: Penguin, 1994, p 200-2002.